

ОБГРУНТУВАННЯ ЗАБОРОНИ КАПЕРСТВА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Д.І. КАЧЕНОВСЬКОГО

Охотнікова Наталія Геннадіївна

*викладач кафедри конституційного, муніципального
і міжнародного права ХНУ імені В.Н. Каразіна,
здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ*

***Ключові слова:** каперство, Д.І. Каченовський, міжнародне морське право, піратство, наука міжнародного права, призове судочинство, міжнародне право.*

Піратство зародилося у глибокій давнині. Ще у Стародавній Греції існувало поняття «pirata», яке виникло у IV-III ст. до н.е. Воно зустрічається у Полібія та Плутарха. Синонімами його були терміни як загального («пірача», «антраподіст», «лестес», «латфункул», «предо»), так і регіонального (кілікійці, критяни, тіррени, етолійці) користування, які позначали одне й те ж –

людину, яка займається розбоем на морі. У подальшому залежно від часу дії та регіону замість терміну «пірат» використовувалися поняття «вітальєри», «лікедельєри», «флібустьєри», «буканьєри», «корсари», «гьози», «джентльмени удачі».

Однак не завжди пірати здійснювали протиправні дії проти приватних судів за своєю ініціативою. Іноді такі протиправні дії ініціювали самі держави. Так, у XV-XIX ст. уряди різних держав Європи видавали спеціальний офіційний дозвіл (каперське свідоцтво) приватним особам на огляд, захоплення та знищення ворожих торгових суден, а також судів нейтральних держав, що перевозять вантажі для супротивника. Особи, що отримали такі спеціальні дозволи, озброювали приватні судна та діяли на морських комунікаціях супротивника з метою порушення його торгівлі та судноплавства. Такі судна та особи, що займалися подібною діяльністю, отримали назву «капери», від голландського «*kapen*» – захоплювати, грабувати. Капери зобов'язувалися дотримуватися правил війни, плавати під військовим флагом, однак не входили до складу військового флоту, не знаходилися під військовим командуванням. Вони діяли на свій страх та ризик, а винагородою слугувала захоплена ними здобич [1, с. 64].

Різниця між каперами та піратами досить велика. Пірати займалися грабунком суден незалежно від національної належності та повністю розпоряджались здобиччю. Капери нападали лише на кораблі супротивника у військовий час, що підтверджувалося виданою їм ліцензією. Крім того, капер не мав права торкатися здобичі до тих пір, коли державна служба не визнає її захопленням за правилами «законним трофеєм» (призом) та не виокремить певну її частину на користь держави.

Незважаючи на розвиненість застосування каперів, (а може, і завдяки йому), вже до середини XVIII ст. в Європі розвинувся та набув популярності громадський рух на користь відміни каперства. Він був викликаний величезними збитками, який наносило каперство міжнародній торгівлі.

Одним з перших вітчизняних міжнародників, роботи якого містили блискучу аргументацію необхідності заборони каперства, був Д.І. Каченовський. У 1855 р. з'явилася його докторська дисертація «Про каперів і призове судочинство щодо нейтральної торгівлі», яка була видана англійською мовою у Лондоні під назвою «Prize Law».

Каченовський пише, що вільні промисловці, з давніх часів відомі під одним ім'ям з морськими розбійниками (*corsarii, piratae...*), носять також назву арматорів або каперів.

Арматори не обмежуються переслідуванням ворога: їм доручається, крім того, нагляд за нейтральними підданими... Рішення справ про законність захопленої здобичі також належить державам, що воюють: вони засновують для цієї мети призові або адміралтейські суди...

Перше питання просте і ясне, друге – складне і заплутане: «у трактатах і декретах різкі протиріччя й неузгодженості, у науці – розбіжності. Деякі з публіцистів піднімаються до спокійних висновків...; майже кожний відстоює свою улюблену теорію, або прийняту у відомій державі систему» [2, с. 51].

Д.І. Каченовський досліджував каперство через тісний зв'язок його із призовим судочинством, піддав розгляду й останнє. Робота містила блискучу аргументацію необхідності заборони каперства з історичної, економічної, військово-політичної та наукової точки зору. Каперство визначалося у даному документі як перетворення торгових суден у військові, при якому власник торгового судна одержував каперське свідоцтво і на свій страх і ризик, піднявши військовий прапор, нападав у морі на військові судна противника.

Питання заборони каперства, які підняв у той час Д. І. Каченовський у своїх роботах «Про каперів і призове судочинство щодо нейтральної торгівлі», «Каперство та морська війна у середні віки», були дуже актуальними, адже він заклав основи для дискусії, яка точилася щодо проблемних аспектів каперства та вилилася у низку наукових робіт, присвячених даній тематиці [3, с. 9].

Література:

- 1.Копелев Д. Н. Золотая эпоха морского разбоя. – М.: Остожье, 1997. – 336 с.
- 2.Курс международного права профессора Д. Каченовского. Ч. 1. – Х.: Университетская типография, 1863. – Репринт-издание в кн. «Золотой фонд российской науки международного права». – Т.1. - М.: Международные отношения, 2007. – С. 39-166.
- 3.Ястржембский В. А. Дмитрий Иванович Каченовский как ученый и преподаватель // Памяти Д. И. Каченовского. – С. 2-20.

***Науковий керівник:** доцент кафедри конституційного, міжнародного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Червяцова Аліна Олегівна.*